

MANEX GOYHENETCHE ZENAREN OROITZAPENA (*) (1942-2004)

1. Manex Goyhenetche zena, Garaziko Ezterenzubi udalerrian sortu zen, Intzagaraia etxean, 1942ko irailaren 22an. Bost haurridetatik laugarrena zen, azken semea. Aita etxe horretakoa, ama Ezterenzubi Mendiburuko alaba, Etchamendy familiakoa, Eñaut idazle-kantari ezagunaren izeba. Laborari etxea da Intzagaraia, mendikoa, sei ehun metro gorako muno baten gainean kokatua, Orreaga eta Zuberoako gailurren artean, Errozate hegitik eta Iratiko basotik hurbil. Menditarra zen beraz gure Manex.

2. Lehen maila bete zuen Ezterenzubiko eskola publikoan, bigarrena hasi Donibane Garaziko Mayorga kolegio katolikoan, eta bukatu Donibane Lohizuneko Béthanie lizeo katolikoan, Ploermeleko fraide irakasleen gomendioan. Baxoa deitzen dugun bigarren mailako diploma hori ardietsi zuen 1961ean.

3. Fraide izateko lehen botoak egin zituen 1962an, eta osoak 1967an. Fraide egonen da 1972raino, baina bitartean ez du denborarik galdu. Occitaniako Tolosan soldadu zerbitzua egin zuen erizain karguan. Historiako lizentzia hiri horretako Unibertsitate publikoan ardietsiko du.

4. Bigarren mailako irakasle izanen da Ploermeleko fraideen ikastetxeetan sei urtez, 1966tik 1972ra, lehenik Lurden hiru urtez (1966-69), gero Donibane Lohizunen biez (1969-71), azkenik Bretainiako Chateaulin hirian ikasturte batez (1971-72). Euskal Herriatik urrundu zuten bere buruzagiek, apantziala honi zion atxikimendu «handiegia» gatik. Handik ultimatuma bota zien gure Manexek, Euskal Herrira igor zezaten berriz, bestela fraidegoa utziko zuela. Haiek ezetz ihardetsi, eta Manex joan zitzaien 1972an, hitzeman bezala.

5. Hor euskal politikan sartu zen Enbata mugimendurekin, honen azken bi urteetan (1972 eta 1973), Frantziako gobernuak debeka zezan arte 1974ko urtarril ondarran. Jarraian EHAS alderdiaren sortzailetarik izan zen Manex, baita buruzagi eta sustatzaile hoberenatarik 1981eko udaberriraino, hor bere nahiz ezabatu baitzen EHAS. Langile porrokatua zen Manex, etenik gabekoa, euskal militantziako sail eta maila guzietan sartua, lan xumeenatarik hautagai eta kazetari karguetaraino.

6. Kulturaren alorrean ez zuen gutiago egin. IKAS elkarteko idazkaria izan zen 12 urtez, 1971tik 1983ra. Ikas-ek eta Euskaltzaindiak elkarrekin sorturiko U.E.U., Uda-ko Euskal Unibertsitateko lanak antolatu zituen kargu horretan lau aldiz, Haritschelhar jaunaren ardurapean, Ikas-eko lehendakaria baitzen hau, eta Euskaltzainburu ordea: 1973an eta 1974an, Donibane Lohizunen bildu zen U.E.U., Maurice Ravel lizeo pu-

(*) Mintzaldi hau egin dut Larresoron, 2004ko ekainaren 24 arratsaldean, Euskaltzaindia-ren biltzar idekian, publikoaren aitzinean.

blikoan; 1975ean eta 1976an Uztaritzeko Landagoien bil-etxean. Gero hiru urtez U.E.U.-ko zuzendaria izan zen Manex Goyhenetche (1977, 78, 79).

7. Beti Euskaltzaindiaren eta Ikas elkartearen ardurapean, Jean Haritschelhar jaunarekin, Baionako erakustetxean antolatu zituen, 1981ek udazkenean, «Euskararen eta euskal kulturaren jarraldiak» (Assises de la langue eta de la culture basque). Idazkaria eta kudeatzailea zen hor ere Manex Goyhenetche. Hortik atera zen «Pour un statut de la langue eta de la culture basque» liburua, geroztiko lan eta eskari guzieren oinarri eta iturria.

8. Seaska elkarteko lehen langile «permanentea» izan zen Manex Goyhenetche lau urtez (1977-81).

9. Gero Seaskako ikastoletan bigarren mailako irakasle izan zen 22 urtez (1981-2003), erretiroa hartu arte:

- Baionan bi urtez (1981-83).
- Kanboko lizeoan 18 urtez (1983-2001).
- Baionakoan ikasturte batez (2001-02).
- Ziburuko Piarres Larzabal kolegioan azken urtea (2002-03).

10. Beti Seaskako ikastolen sarean, lizeo zuzendari izan zen Manex Goyhenetche lau ikasturtez:

— Lehenik bi urtez Kanboko *Xalbador* ikastetxean (1992-94).

— Gero beste biez Baionako *Bernat Etxepare* ikastetxean (2001-03).

11. Baionako Fakultatean ere historia irakatsi du doktore titulua lortu zuenetik (1984).

12. Bi tesi egin ditu, epaileen oniritzia merezituz Paueko Unibertsitatean:

— Lehenik III. Zikloko tesia: «Analyse critique du For moderne de Basse-Navarre» (1984).

— Gero formula berriko tesia: «Analyse critique de l'historiographie basque du XVIe au XIXe siècle» (1992).

* * *

13. HISTORIALARIA:

Euskal Herriko historiari hogei bat liburu idatzi du Manex Goyhenetche. Fransesez daude gehienak (*L'oppression culturelle française au Pays Basque, For et coutumes de Basse-Navarre, Les Basques et leur histoire, mythes et réalités...*); baina badiu euskarazko lanak ere, hala nola *Lapurdi Historian*.

Euskal Herriko historia orokorraren idazteari loturik, «Histoire générale du Pays Basque» delako sail horretan lau liburu agertu ditu, 5.a eta saileko azkena laster agertzekoa omen da.

Zerrenda horretarik bazter, *Ikas* elkarteak plazaratu beharra dio haurrentzat *Erdi Aroa Nafarroan* liburua, irakaslearen gida-liburuarekin.

Bestalde 20. batean parte hartua du Manex Goyhenetche, hau baita *Euskal Herria XI. Mendean, Antso III.a Nagusiaren erregealdia (1004-1035)*, Nabarralde-ren ardurapean, Pamiela etxean. Manexek hor aipatzen duen gaia da «Ipar Euskal Herria Antso Nagusiaren garaian»: liburuaren herena betetzen dute Manexek ikerturiko dokumentuen laburpenek eta horiez egin dituen oharrek.

Panfletuak idatziz hasi zen, Frantziak aspalditik hemen daraman politika kolonialista salatuz. Haatik ongi dokumentatuak ziren liburu sutsu horiek. Eta bidenabara, burdina beroa zanpatuz, historialari sakona bilakatu zen gure Manex, artxiboetara joanez bistan dena, eta oroz gainetik historiagintza libratuz bai mito zaharretarik, bai gaurko anakronismo, nazionalismo, marko eta ideologia prokustotiarretarik. Horrena baino askoz ere nazionalistagoa, eta beraz anakronikoagoa da inposatu nahi zaigun historia ofiziala, *nos ancêtres les Gaulois*, Clovis Frantziako lehen erregea, Charlemagne frantses enperadorea, arabiarrek Orreagako guduan, *La France éternelle* eta abar...

Ez, historiak ez du nazionalista izan behar: ez besteenak, ez gureak ere naski! Haatik nazionala izan daiteke, eta hori zen Manex Goyhenetxeren xede nagusia: euskaldunen historia nazionalaren idaztea. Ordurarte Euskal Herriko lurralde diferenteen iragana ikertu zen, eta hortik hasi behar zen duda gabe, horretan ez gelditzekotan ordea. Gure historia orokorrari lotu zaio Manex, gure lurralde guziak urreztatu dituzten isuri zabal eta luzeak ikusiz beren jario iraunkorretan, Fernand Braudel baten modura, funtsean Oihenart handia bere denboran saiatu zen bezala, baina gaurko ahalak eta ikuspegiak jokoan sartuz.

Zoritxarrez hain maite zuen mendiak beretu du, eta betiereko bortura joan zaigu Manex iragan maiatzaren hiruan alegia, 2004-V-03.

Jean-Louis Davant